

2006-10-26
DELRAPPORT

Dnr. 2006:00327

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

Delrapportering av regeringsuppdrag till Myndigheten för skolutveckling avseende insatser mot s.k. hedersrelaterat våld

(Ju2006/3184/IM)

1. Sammanfattning

Myndigheten för skolutveckling har genomfört en utvärdering av stödmaterialet ”Starkare än du tror”, en bok om skolors möjligheter att förebygga konflikter mellan individ och familj. Myndigheten presenterar i denna rapport preliminära resultat av utvärderingen samt föreslår insatser i syfte att förebygga hedersrelaterat våld eller hot om hedersrelaterat våld.

2. Uppdrag

Regeringen uppdrog 2006-03-30 åt Myndigheten för skolutveckling (MSU) att inom ramen för sitt jämställdhetsuppdrag följa upp och utvärdera hur stödmaterialet ”Starkare än du tror” (2003) användes. Boken behandlar skolans roll och möjligheter att förebygga konflikter mellan individ och familj där orsaken kan vara patriarkala strukturer. Myndigheten för skolutveckling skulle också undersöka om stödmaterialet behövde förbättras eller kompletteras.

Utifrån en analys av utvärderingen skulle myndigheten föreslå insatser i förebyggande syfte för att motverka så kallat hedersrelaterat våld och förtryck, ”som en del av könsmaktsordningen - och härigenom främja skolornas jämställdhetsarbete inom ramen för deras jämställdhetsuppdrag”.

Myndigheten fick också i uppdrag att planera och genomföra de insatser som bäst bedömdes kunna stödja skolornas arbete med att förebygga patriarkalt förtryck varav så kallat hedersrelaterat våld är en del.

För hela uppdraget har Myndigheten för skolutveckling disponerat 700.000 kr.

Denna delrapport avser att redovisa utfallet av uppföljningen och utvärderingen tillsammans med några förslag på förebyggande insatser.

3. Metod

Inför nuvarande regeringsuppdrag samlade myndigheten sin kompetens inom mångfalds- och jämställdhetsområdet. Via den kompetens som fanns samlad inom uppdraget täcktes även hälso- och HBT-perspektivet (homo-, bi- och transsexualitet) in, vilket har varit viktigt då det finns möjligheter att vinna synergier i andra uppdrag inom myndigheten.

Utvärdering av innehåll och användning

Myndigheten för skolutveckling har använt sig av en extern konsult för utvärdering av boken ”Starkare än du tror”. Eftersom boken släpptes 2003 var det inte möjligt att följa upp med de personer som mottog boken vid denna tidpunkt.

Utvärderingen delades upp i tre delar.

Del 1:

En kort enkätundersökning på vår webbplats där vi uppmanade besökare att besvara frågor om ”Starkare än du tror”.

Del 2:

Kortare intervjuer på telefon med personer som mottog eller beställde boken under 2005 och 2006. De intervjuade personerna som kände igen boken fick följande frågor:

- om de tittade i/läste/använde skriften,
- om de hade synpunkter på innehåll, användbarhet, format,
- om de hade haft nytta av den,
- om de såg möjliga förbättringar i innehåll, form eller genom någon typ av kompletterande (stöd)material,
- om vilka som uppfattades vara huvudmålgrupp, dvs. ha störst nytta av skriften.

Del 3:

Längre intervjuer genomfördes med personer i myndighetens utvalda huvudmålgrupper för denna bok, dvs. skolledning, lärare/pedagoger och annan personal inom skolan exempelvis skolhälso. Personer som valdes ut skulle dels ha haft ansvar för frågan, dels uppfattats ha ett tillräckligt stort intresse för att ta sig tid att medverka. De personer som valdes ut för delutvärdering-

en uppmanades att läsa igenom boken varpå längre intervjuer följde med de personer som ställde upp.

I intervjuerna efterfrågades dels synpunkter på skriften, dels deras uppfattningar kring behovet av stödmaterial. Detta för att skolan ska kunna stödja flickor (och pojkar) och familjer med problem orsakade av patriarkala strukturer och utsatta för så kallat hedersrelaterat våld (i olika grad och form).

Uppföljning av lansering

Myndigheten för skolutveckling har samlat in underlag för den distribution som ägde rum av boken under särskilt 2003 men även 2005 och 2006. Myndigheten har efterforskat vilka som mottog boken via utskick eller konferenser och mässor. Vidare har myndigheten gjort efterforskningar hur boken marknadsfördes, det vill säga vilka kanalval som gjordes och hur myndigheten formulerade sig i marknadsföringen.

Bakgrund till boken "Starkare än du tror"

År 2003 gav Myndigheten för skolutveckling ut boken "Starkare än du tror". Det är en bok om hur skolor kan stötta flickor och deras familjer. Utifrån människors vardagliga erfarenheter reflekteras kring värderingar och kulturmöten, i och utanför skolan. Lärare, skolledare och föräldrar berättar om skolans möjligheter att starta samarbeten med familjer. Flickor berättar också om hur skolan ger dem möjlighet att utvecklas.

Ursprungligt regeringsuppdrag

Hämtat ur regeringsbeslut (U2002/3223/G), Utbildningsdepartementet

"Regeringen uppdrar åt Skolverket att ta fram ett referensmaterial tillsammans med en kunskapsöversikt om situationen för utsatta flickor och pojkar i starkt patriarkalt präglade miljöer och samt därigenom stödjer skolornas arbete att kompetent och professionellt bemöta dessa ungdomar. Verket skall vidare informera om materialen samt planera insatser för samverkan med andra berörda myndigheter och organisationer och för kompetensutveckling av skolledare, lärare och personal inom hälsoområdet i grundskolan och gymnasieskolan."

Boken var ett resultat av ett regeringsuppdrag som Skolverket fick år 2002 där ett av deluppdragen var att ta fram ett referensmaterial, ge en bild av situationen för utsatta flickor och pojkar i starkt patriarkalt präglade miljöer samt hur skolan kan arbeta förebyggande med denna problematik.

Syfte med boken

Två syften med boken formulerades:

1. Den ska vara till hjälp för var och en i skolan, som vill reflektera över frågor om kön, etnicitet och makt.

I boken uppfylls syftet genom texterna om begreppet heder, genusstrukturer, makt och etnicitet.

2. Materialet ska visa på möjligheter och ge uppslag.

I boken uppfylls syftet genom intervjuer med föräldrar, elever, skolledare och lärare samt beskrivningar av skolors arbetssätt och tankar.

I förarbetet med boken fastslogs att det var viktigt att fokusera på förhållandet mellan skola och hem samt att inta ett nyanserat förhållningssätt till det rubricerade ämnet. Materialet skulle genomsyras av ett förebyggande/främjande perspektiv som inkluderade goda och lärande exempel från verkligheten med fokus på ”innan krisen uppstår”.

Värt att notera är att vid tidpunkten för myndighetens ursprungliga uppdrag, att ta fram ett stödmaterial, hade fallen med Fadime och Pela haft stor uppmärksamhet i medierna men begreppet hedersrelaterat våld var fortfarande omdiskuterat. Framförallt bakgrund och orsak till detta våld och hot om våld och om det över huvudtaget kunde relateras till någon form av hedersbegrepp.

I boken diskuteras hedersbegreppet, men med betoning på svårigheter att med utgångspunkt i hedersbegreppet avgränsa ett specifikt kulturellt slag av våld mot kvinnor som annorlunda annat våld mot kvinnor. I kapitlet om *Heder, skam, familj och makt* betonas att ”förutsättningarna för att försöka förändra kränkande beteende riktat mot kvinnor och flickor är att upptäcka de strukturer och underliggande normer som styr mäns och kvinnors handlingar”. Dessa strukturer och underliggande normer kan varken ses som kulturellt eller socialt betingade. Att försöka förklara och förstå varför en människa handlar på ett visst sätt är inte det samma som att legitimera själva handlingen. En vilja att förstå är nödvändig för att kunna hävda de grundläggande värderingar utifrån vilka ett handlande bedöms”.

Målgrupp

Främst skolledning, lärare/pedagoger och annan personal inom skolan utsågs till bokens huvudmålgrupper.

5. Preliminära resultat från utvärderingen

Myndigheten presenterar definitiva resultat av utvärderingen i slutrapporten, mars 2007.

Sedan 2003 kan det konstateras att synen och användningen av begreppet heder och hedersrelaterat våld har förändrats. Även om begreppet eller orsaksförklaringar av problematiken inte fullt ut accepteras används det dock mer frekvent idag av exempelvis myndigheter, organisationer och medier.

Preliminära resultat av Myndigheten för skolutvecklings arbete med utvärderingen visar att boken ”Starkare än du tror” fortfarande, tre år senare, är aktuell och tidlös till sitt innehåll. De teman som boken tar upp berör och den upplevs som inspirerande att läsa. Boken upplevs som lättläst, konkret, vardaglig.

Boken blev ändå inte känd och inte heller tillräckligt spridd. Statistik från vår distributör visar att de tänkta målgrupperna inte beställde boken i särskilt stor utsträckning.

Efterfrågan finns däremot på information av det slag som ”Starkare än du tror” ger. Boken upplevs som brukarvänlig och som en bra början. För skolor med få invandrarelever tror exempelvis en respondent att ”Starkare än du tror” täcker den allmänbildning som behövs. Handböcker, menar en annan respondent, finns det numera gott om hos Länsstyrelserna och på grund av den stora tillgången av handböcker behövs just ett komplement som denna bok. Respondenter som är mer bekanta med hedersproblematiken upplever också innehållet i ”Starkare än du tror” som intressant och viktigt för att bli påmind. Boken har exempelvis använts som eget stöd vid samtal särskilt ute på skolor. ”Den möter kyskhetskulturen ur ett svenskt perspektiv – och jag kan inte möta den på något annat sätt eftersom jag är svensk, i Sverige. Då måste jag hantera frågan här där jag är.” Så säger en av respondenterna i en intervju om boken. Vi konstaterar att det fortfarande finns ett behov av information kring denna problematik.

Boken kan vara svår att använda om den inte kopplas till ett specifikt sammanhang. Den gör nytta i till exempel arbetet med samverkan skola-hem eller skola-socialtjänst eller till och med skola-barnvårdscentral som en respondent också berättar om. Boken behöver också inlemmas i ett jämställdhetssammanhang.

De nuvarande målgrupperna kan möjligtvis preciseras ytterligare. I stället för att inrikta sig till skolans personal generellt så kommer boken förmodligen mer till sin rätt genom att rikta sig till skolledning och därefter till specifika funktioner inom skolor/kommuner så som kuratorer, skolsköterskor, genuspedagoger, specialpedagoger.

Distribution och marknadsföring

Boken distribuerades enligt myndighetens interna och externa obligatoriska sändlista. Boken uppmärksammades på mässor, konferenser och på webben samt via pressmeddelande/inbjudan. Myndigheten valde att lyfta fram boken på mässan Skolforum 2003 i Stockholm.

Pressmeddelande/inbjudan

2003 var det första året i myndighetens historia och då gav vi ut totalt sex stycken pressmeddelanden/pressinbjudningar där ”Starkare än du tror” var en av dessa. Boken lyftes fram inför Skolforum 2003 tillsammans med en annan bok inom området jämställdhet, ”Hur är det ställt? Tack, ojämt!”.

Exemplar hittills sålda/distribuerade

Boken trycktes i en upplaga av 10050 exemplar och i dagsläget återfinns över hälften av exemplaren i lager. Storleken på upplagan var ovanligt stor för Myndigheten för skolutveckling och i dagsläget trycker myndigheten upplagor i storleken 3000-5000 exemplar i kombination med marknadsföring av myndighetens webbplats och i digitala publikationer. Eftersom uppdraget fördes över från Skolverket är detta troligen orsaken till att myndigheten följde andra rutiner, dvs. tryckte en större upplaga.

Hur uppmärksammade omgivningen boken?

Boken fick inte särskilt mycket uppmärksamhet. Det kan bero på att problematiken kring hedersrelaterat våld inte var lika känd 2003 eller att skolor och kommuner inte uppmärksammade detta som aktuella lokala frågor. Myndigheten använde sig inte heller av begreppet heder i innehållsbeskrivningen av boken utan i stället rubricerades innehållet som ”reflektioner över värderingar och kulturmöten” eller ”förebygga konflikter mellan individ och familj där orsaken kan vara patriarkala strukturer”. Denna otydlighet kan också ha bidragit till att boken inte fick så stor uppmärksamhet. En ytterligare faktor var förmodligen att myndigheten inte lade mer resurser på spridning än vad som tidigare redogjorts (se rubrikerna gällande *distribution och marknadsföring* samt *exemplar hittills sålda/distribuerade*).

Definitiva resultat av utvärderingen kommer att presenteras i slutrapporten, mars 2007.

Förslag till insatser

Med tanke på att hedersproblematiken uppmärksammas i medierna för närvarande samt att många myndigheter har parallella uppdrag inom området är boken aktuell att sprida till skolor och kommuner. Myndigheten har för avsikt att efter bedömning av kostnadsläge och effektivitet, planera och genomföra några av de insatser som omnämns.

Marknadsföring och distribution

I marknadsföringen av boken bör myndigheten se till att använda hedersbegreppet så att innehållet blir tydligare och boken bli lättare att hitta för målgrupperna. Boken ska vara sökbar även på begrepp som heder, skam, hedersvåld m.fl. I marknadsföringen av boken bör myndigheten börja med att se över sina egna kanaler så som webbplats (www.skolutveckling.se) och det elektroniska nyhetsbrevet, mässor så som exempelvis Skolforum.

Boken bör eventuellt distribueras med följebrev till gymnasieskolor, men bör sättas in i ett sammanhang först så att boken kommer till användning.

Samverkan med andra aktörer

Myndigheten för skolutveckling ämnar aktivt delta i andra aktörers arrangemang och sprida boken via olika nätverk.

Under hösten har myndigheten medverkat vid ett nationellt samarbetsseminarium ”Hedersrelaterat förtryck och våld – allas ansvar” som Brottsoffermyndigheten och Länsstyrelsen Östergötland arrangerade. Myndigheten föreslår att sprida boken ”Starkare än du tror” till de medverkande vid detta samarbetsseminarium och samtidigt utöka samverkan med andra aktörer. Myndigheten bör sprida boken via de nätverk myndigheten deltar i.

Internt inom myndigheten integreras arbetet med att förebygga hedersrelaterat våld med andra inom myndigheten angränsande projekt så som främst hälsa och trygghet i skolan – samverkan skola-polis-socialtjänst och andra projekt inom jämställdhet så som pojkar och flickor – kön och skolframgång och under ytan - ett projekt inom EU-programmet Equal. Myndigheten bör

också försöka vinna synergier och vara lyhörd för om stöd kring dessa frågor efterlyses inom mångfaldsuppdraget och de dialogkommuner som är inblandade. Myndigheten kan börja med att sprida information till dessa kommuner.

Paket med stödmaterial

Myndigheten för skolutveckling bör undersöka möjligheten att i samverkan med andra myndigheter och organisationer, sammanställa informationspaket för målgrupperna skolledning, lärare, pedagoger och annan personal inom skolan.

Sedan 2003 har en rad organisationer och myndigheter tagit fram olika broschyrer och böcker med temat hedersrelaterat våld. Under ett samarbetsseminarium som myndigheten deltog i, framgick att ett flertal länsstyrelser tagit fram handböcker men inte samordnat framtagningen av dessa. Myndigheten planerar att inleda ett samarbete med dessa aktörer och samla broschyrer, böcker och handböcker (som upplevs som användbara och till nytta för ovanstående målgrupper) i ett paket tillgängligt för beställning. Material kan också samlas och presenteras på myndighetens webbplats. Myndigheten har sedan tidigare samverkat med andra aktörer i framställningen av andra paket och haft positiva erfarenheter av detta.

Utveckling av boken "Starkare än du tror"

Preliminära resultat av utvärderingen visar att boken är tidlös och fortfarande fyller ett behov i skolor och kommuner. Däremot kan innehållet breddas genom att lyfta pojkars utsatthet vilket knappt omnämns i nuvarande version. HBT-perspektivet skulle också kunna lyftas fram. Det är inte säkert att boken vinner på att göras om utan snarare kompletteras med dessa perspektiv i ett annat kanalval så som vår välbesökta webbplats www.skolutveckling.se.

Ett ytterligare förslag till förbättring är att bredda innehållet ytterligare och även rikta det mot förskolan. Om boken ska kompletteras med något om förskolan bör myndigheten däremot inte nöja sig med att sprida detta via webbplatsen då denna målgrupp inte har lika stor tillgång till Internet.

Ett sista förbättringsförslag är att komplettera materialet med en faktaruta med adresser till instanser dit läsaren kan vända sig. Detta förslag är ej aktuellt om myndigheten sätter ihop ett informationspaket tillsammans med andra aktörer då handböckerna ofta har sådana kontaktuppgifter. Kontaktuppgifter av detta slag kan myndigheten också publicera på webbplatsen www.skolutveckling.se.